

SRПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. IX св. 1—2

БЕОГРАД 1958

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>А. Белић</i> : Поводом језичких испитивања и излагања нашег часописа	1
2. <i>М. Стевановић</i> : Реченице без развијених главних делова	5
3. <i>Берислав М. Николић</i> : Смиреност Андрићева казивања	24
4. <i>Б. Милановић</i> : О једном глаголском дублету	32
5. Уз чланак Б. Милановића „О једном глаголском дублету“	
I. <i>М. Ситанић</i>	43
II. <i>М. С. Московљевић</i>	44
6. <i>С. Майић</i> : О облику „Србља“	47
7. <i>В. М. Мићовић</i> : Неколико напомена о значењу речи <i>накрјати</i>	54
8. <i>д-р Михаило Павловић</i> : О једном преводу с француског	59
9. <i>Милош С. Московљевић</i> : Деведесетогодишњица проф. О. Брока	69
10. <i>Милија Ситанић</i> : О квантитету једног вокала презентске основе	73
11. <i>Грегур Берич</i> : Како је постала реч курџон	76
12. Језичке поуке	77
13. <i>Уреднички</i> : Јован Радуловић	80

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Секретар Уређивачког одбора — Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА САН

БЕОГРАД
1958

Слог: „Научног дела“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

О КВАНТИТЕТУ ЈЕДНОГ ВОКАЛА ПРЕЗЕНТСКЕ ОСНОВЕ

Некако се укоренило схватање да су сви завршни вокали презентске основе дуго у нашем књижевном језику: *и́рѣсѣм*, *вѣнѣм*, *гледѣм*, *видѣм* и сл. Мислим да је то генералисање ове појаве неисправно, и то не само због оних појединачних случајева као *идѣу*, *хдѣу* и сл., већ и због једне нешто општије појаве на терену јекавских говора. Наиме, како треба да буде у књижевном језику јекавског изговора, дуго или кратко, завршно *е* презентске основе код глагола у којима *данас* претставници јужног говора осећају то *е* као саставни део рефлекса дугог јата? (Наиме, иако је некад *смѣјешъ* > ист. *сме-еш* > *смѣш*, јуж. *сми-јеш* > *смѣјеш*, данас се однос *смѣм*: *смѣјем* осећа као однос екавизам: јекавизам). Другим речима: да ли је исправно данас само *смѣјем* или само *смѣјем*, или и једно и друго?

Да прво покажем материјал:

а) речнички:

Вук: *смѣјем* (смѣјети), *умијем* (умјети), *разумијем* (разујети), *изумијем* (изујети), *доспијем* (доспјети), *приспијем* (приспјети).

Белић: *смѣјем*, *умијем*, *разумијем*, *изумијем*, *доспијем*, *успијем*, *приспијем*.

Рјечник хрватскога или српскога језика Југослав. ак. знан. и умјет.: *смѣјем*, *разумијем*, *изумијем*, *доспијем*, *приспијем*.

Броз-Ивековић: *смѣјем*, *умијем*, *разумајем*, *изумијем*, *доспијем*, *приспијем*.

Бенешкић: *смѣјем*, *умијем*, *разумијем*, *изумијем*, *бдѣм* (бдѣјем), *доспијем*, *успијем*, *приспијем*.

Деановић: *смѣјем*, *умијем*, *разумијем*, *изумијем*, *доспијем*, *успијем*, *приспијем*.

б) граматички:

Маретић: смјѣм, љмијѣм, разљмијѣм, изљмијѣм.

Лескин: смјѣм, љмијѣм, љмијѣш, љмијѣ, љмијѣмо, љмијѣше, љмијѣу.¹

Брабец-Храсте-Живковић: смјѣм, љмијѣм, разљмијѣм, изљмијѣм, дљспијѣм, прљспијѣм.

Што се тиче дијалектолошког материјала, и ту је ово питање неуједначено. Дијалектолози који су проучавали наше југозападне говоре готово су једнодушни у констатацији да поменута дужина у говорима на тој територији — не постоји, сем територије уже Црне Горе, где је поменуто *e* дуго. И у западним говорима има мешавине. Тако, примера ради, наводим *дљспијѣм* код М. Поповића за жумберачки говор², *смјѣм* код Ившића за посавски говор, али *нљ смјѣм* код Ившића за исти говор³. Иако је дијалектолошки материјал од секундарне вредности за ово питање, ипак мислим да није збога што сам га поменуо, пошто и он пружа извесне могућности за решавање питања квантитета поменутог презентског самогласника.

Проучавајући наше акценте⁴, Даничић, под насловом „Глаголи треће врсте првога раздјела“, вели: „Основа им је простијем само од два слога, а акценат у инфинитиву само на првом слогу, н.п. љмјѣши.

Акценат остаје без промјене у свијем облицима: љмијѣм, љмијѣш, љмијѣ, љмијѣмо, љмијѣше, љмијѣу. . .“

Даничић даље вели: „Акценат у сложенијех остаје као у простога: *разљмијѣм*“. Сем тога, у напомени даје: „Вук у рјечн. има љмијѣм код љмјѣши, и изљмијѣм, разљмијѣм код тијех сложенијех“, чиме је, свакако, хтео указати на своје отступање од Вука, тј. да он сматра да у књижевном језику јужне варијанте изговор треба да буде: љмијѣм, љмијѣш итд., тј. без дужине последњег вокала презентске основе.

¹ У својој *Grammatik der serbo-kroatischen Sprache* (Heidelberg 1914) Лескин на стр. 508, давши облике *љмијѣм*, *љмијѣш* итд., вели: „bei Vuk љмијѣм“, чиме је пошао Даничићевим путем (исп. ниже).

² *Zeitschrift für slavische Philologie*, Band VI, 359.

³ *Rad Jugoslav. akad. zn. i umj.*, knj. 197, 78 (201).

⁴ „Српски акценти“, Београд - Земун, 1925, 125.

Као што се види, односи у вези са третираним питањем прилично су сложени. Старо кратко *e* презентске основе, свакако аналошким путем, постало је дуго у многим говорима нашим. То је свакако био разлог, што је данас, у нашем књижевном језику, по правилу, генералисана дужина вокала презентске основе. Али, с друге стране, треба имати у виду, да је у разним штокавским и чакавским говорима овде задржано старо стање, тј. кратко *e*.

Према томе, ако се има у виду да Вук у овом случају није доследно спровео поменути дужину (исп. облике *смѣјем*, *разумијем* итд.), да Даничић даје само облике са кратким *e*, да и код проф. Белића имамо *ддсијем* (ако ово није штампарска грешка), да се, нарочито, однос *умем*: *умијем* осећа данас као јатовски (према томе: *умѣм* - *умијем* као *прѣцѣп* - *прѣцијеп* и сл.), — сматрам да би било исправно да у јужном књижевном изговору буду заступљени и облици *без дужине*, дакле: *умијѣм* и *умијем*, а не само *умијѣм* и сл.

Милија Сѣјанић